

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK VII.

ČÍSLO 3.

Podplukovník gen. štábu JIŘÍ BIRULA:

Velká bitva u Lodže r. 1914.

(Dokončení.)

Ráno, dne 20. listopadu, se pokračovalo v bojích na celé frontě s energií dosud nevidanou. Na frontě 1. armády V. sibiřský sbor nevydržel útoku Němců a ustoupil na linii východně od Ilov—Všelivy.

Horlivá činnost na bojišti u Lodže, nařízená Mackensenem, na den 20. listopadu neměla výsledku. Frontální a křídelní útoky Němců byly Rusy odraženy, ba na četných místech byli Němci nuceni ustoupiti a sotva se drželi na nových pozicích.

XVII. německý sbor, který měl tento den velké ztráty, způsobené hlavně mohutnou palbou ruského dělostřelectva, zoufale se bránil proti útočícím Rusům, ale jeho levé křídlo bylo přece poraženo a ustoupilo.

Rusové využívají mezery mezi německým XVII. a XX. sborem, útočí směrem na Rogy a obkličují levé křídlo německého XVII. sboru.

Nedostatek záloh nedovolil bohužel Rusům využití tohoto místního úspěchu, který by byl mohl mít katastrofální následky jak pro XX., tak také pro XXV. německý sbor a 3. gardovou divisi.

Velitel XX. německého sboru poslal do této mezery ihned své poslední zálohy a po zoufalých protiútocích, které trvaly pozdě do noci, Rusové byli nuceni ustoupiti na své původní posice.

Mackensen ztratil dne 20. listopadu spojení s XXV. sborem a nevěděl, co se tam děje. Všeobecná situace nutila ho hledati rychlého rozhodnutí na frontě XX. sboru a 3. gardové divise; nařídil jim, aby si s dobytím Lodže pospíšili.

Nejzajímavější události se sběhly na pravém křídle Rusů, kde působil německý XXV. sbor a německá 3. gardová divise.

Velitel XXV. sboru, generál Scheffer, po marném hledání spojení s generálem Mackensenem a pravým křídlem německé armády, rozhodl se změnití svůj původní směr postupu na Pabijanice a postupovati přes Rzgov na Lodž.

Postup Rusů u Petrokova (3 pluky 10. pěší divise a 5. jezdecká divise), kteří obsadili již Volu Grabinu, nutil generála Scheffera nechat tam celou polovinu svých vojsk (50. záložní divisi a 6. jezdeckou divisi), které měly za úlohu krýtí jeho bok a týl, takže postup na Lodž měla provéstí jen sama 49. záložní divise.

Ruská 10. pěší divise po bojích s německou 50. divisí se opevnila u Voli Grabiny, 5. jezdecká divise pak severovýchodně od Baby.

Ruská I. divise (I. sibiřský sbor), která byla ještě dne 19. listopadu odeslána k podpoře ruského pravého křídla do Rzgova, setkala se ráno dne 20. listopadu po celonočním pochodu západně od Rzgova s 49. záložní divisí XXV. německého sboru; na linii Pravda—Starová Gora utkala se s ní v typickém střetném boji a dále nepostoupila.

K večeru velitelé 2. a 5. armády měli už přesné zprávy o postupu záloh od Petrokova, což bylo uvedeno ve známost vojskům, aby jejich nálada se zlepšila.

Německé vrchní velitelství bylo nyní všeobecnou situací velice znepokojeno a nehledělo již na věci tak růžově jako včera.

Velitel 9. armády generál Mackensen se proto rozhodl ukončiti dne 21. listopadu obklíčení Rusů u Lodže.

Generál Rennenkampf na žádost generála Ruského, aby stůj co stůj pomohl 2. armádě, se rozhodl přejíti s celým II. armádním sborem a lovičským oddilem dne 21. listopadu k rozhodné ofenzivě na pravém břehu Bzury ve všeobecném směru na Strykov a frontu mezi Vislou a Bzurou hájiti dvěma sbory. II. armádní sbor měl úlohu dobýti Strykova, lovičský oddíl, zesílený 6. sibiřskou divisí, měl postoupiti na linii Strykov—Breziny. Dvě jezdecké divise kryly levý bok této postupující skupiny. Velitelé 2. a 5. armády se rozhodli pokračovati v útoku. Útočná skupina 1. armády zahájila za svítání svůj postup. V tomto neobsazeném prostoru postupovaly jednotky až na levé křídlo bez boje a k večeru dosáhly řeky Mrogy. Předvoj kozácké divise došel až do Brezin, ale byl odtud zaháněn polní nemocnicí německé 3. gardové divise, která rychle zmobilisovala k odporu jak svůj personál, tak i lehce raněné. Na levém křídle Rusů pokusil se německý XI. sbor opět o útok, aby dobyl Pabijaníc, ale byl odražen a ustoupil za Ner. Jezdecký sbor Novikovův byl na pochodu k pravému křídlu ruské 2. armády.

Na severu ruský IV. a XXIII. sbor zase houževnatě útočily. Velitel německého XVII. sboru, který měl zprávy od letců, že se již bojuje jižně od Lodže frontou na sever, byl přesvědčen, že obklíčení se zdařilo, a že zoufalé útoky Rusů proti jeho sboru jsou pokusy prorazití si cestu na sever.

Situace v prostoru německého XX. sboru byla toho dne velice komplikovaná. Ráno se přerušilo spojení s XXV. sborem a nevědělo se, co se tam vlastně děje. Kolem 11. hodiny obdržel velitel německého XX. sboru poplašnou zprávu o postupu velkých kolon ruských od řeky Mrogy, které jsou prý již na linii Glovno—Breziny.

Generál Scholz, velitel německého XX. sboru zesílil ihned jednotky, které již včera poslal proti nepříteli, o němž tušil, že by mohl postupovati od Glovna, a rozhodl se, že očistí toto pásmo od Rusů stůj co stůj.

Situace jižně od řeky Bzury se měnila ve prospěch Rusů a Němců, již pocítovali začátek obratu, který hrozil státí se osudným celé Mackensenově armádě.

Velitel německého XXV. sboru, nemaje stále ještě spojení s Mackensenem a ztrativ nyní spojení i s XX. sborem, rozhodl se hlavními voji pokračovati v postupu na sever a postupem menších částí na západ hledati spojení s pravým křídlem armády.

Německá 3. gardová divise postupovala dvěma proudy na Viskytno a Juljanov; pravý proud obsadil Viskytno, ale dále pro velký odpor postupovati nemohl; levý proud vzal Juljanov, odkud mohl pozorovati ruskou frontu, obrácenou na sever s řadou zákopů, viděl již před sebou lákavý cíl, město Lodž, ale nevydržel protiútok menších částí ruského I. sboru a drobných oddílů, sestavených z kuchařů, pekařů, písařů, nosičů raněných a pod., improvizovaných velitelem 2. armády generálem Šejdemanem a ustoupil na Gorky Staré.

Byl to snad nejtěžší a nejdůležitější okamžik v celé bitvě u Lodže, neboť kdyby byli Němci dobyli Lodže, bylo by bývalo společné řízení obou ruských armád přerušeno a jejich osud rychle zpečetěn.

Na úseku u Rzgova se dály po celý den velmi zajímavé události. Rusové i Němci pro nedostatek nábojů zápasili s nasazenými bodáky jako za válek v XIX. století. Němci nepostoupili ani o krok a konečně na sklonku dne se zakopali u samého Rzgova s velice prořídilými prapory.

Na jihu tlačila ruská 10. divise německou 50. záložní divisi a po dobytí Tušina postoupila na řeku Volbromku, jižně od Modlišče. Ruská 5. jezdecká divise dobyla Bendkova.

Konec čtvrtého dne bitvy byl pro Němce velice nepříznivý, jelikož „pytel“ připravovaný pro Rusy stahoval se na severu pro ně samé. Kdyby generál Mackensen byl býval dobře informován o situaci své armády, byl by zajisté nařídil okamžitý ústup jak 3. gardové divisi, tak také XXV. záložnímu sboru. Ale v jeho stanu se ještě hledělo na situaci dosti optimisticky a byla pevná naděje v konečné vítězství.

K večeru dne 21. listopadu bylo dosaženo pomocí důstojníků generálního štábu a kozáků přes Petrokov spojení s velitelem 5. armády generálem Plévem, kterému generál Russkij svěřil velení obou armád, podřídív mu generála Šejdmana. Generál Pléve se také dověděl, že nepřítel postupuje i proti 4. armádě a obchází její pravé křídlo. Situace byla mu nyní docela jasná, neboť měl přesné zprávy o postupu ruských záloh do zad Němců i od Glovna. Rozhodl se proto pokračovati ve všeobecném útoku na celé frontě.

Mackensen na den 22. listopadu nařídil poznaňskému sboru dobytí s jezdeckým sborem Frommelovým Laska. XX. sboru a 3. gardové divisi rozkázal, aby rozhodným útokem likvidovaly nepřitele východně od Lodže.

Ráno, dne 22. listopadu zahájil německý I. záložní sbor útok na řeku Sludvu, dobyl posice lovičské posádky a střelil na Lovič, což přimělo generála Rennenkampfa, aby ustoupil se svou armádou na linii Arcuchovka—Rybno—Sveryž.

Na levém křídle se celková situace nezměnila.

Velitel německého XX. sboru věděl, že postupem na jihozápad od Novosolny ulehčí svým jednotkám, zadržujícím armádu Rennenkampfovou, která již ohrožovala jeho týl, a proto žádá velitele 3. gardové divise, aby svým postupem na západ podporoval útok XX. sboru. Nevěděl, že 3. gardová divise vede již v severním směru těžké boje.

V tu dobu však generál Scholz obdržel za sebou několik poplašných zpráv, že nepřátelské kolony došly již k Helenovu a Lipinám a že částí XX. sboru vyslané proti nepříteli postupujícímu od Glovna hynou v nerovném boji na řece Dzialici mezi Skočevem a Svendovem. Rozhodl se tedy opustiti své posice u Novosolny a ustoupiti na linii Dobra—Moskule. Tento ústup byl proveden téhož dne večer, a v posicích u Novosolny byly ponechány jen zadní voje.

Levá kolona lovičského oddílu (sboru) po dobytí Brezin postupovala rychle na Adamov a Galkov. Velitel německé 72. pěší brigády, která spojovala německý XX. sbor a 3. záložní gardovou divisi a nemohla postoupiti, stáhl s linií několik pěších rot s kulomety a poslal je k Adamovu proti postupujícím Rusům. Přes veškeré úsilí Němců, kteří stáhli sem i část svého dělostře-

lectva, nebylo však již možno zastavit jejich postup. Proto velitel 3. záložní gardové divise nařídil k večeru této skupině a také 72. pěší brigádě ustoupiti k Volja Rakova.

3. záložní gardová divise nedosáhla žádných úspěchů. U Rzgova Rusové tlačili na východ německý XXV. sbor, takže jeho situace byla svízelná.

Na jihu ruská 5. jezdecká divise dobyla Michalova a postupovala ke Karpinu. Severně od Chrustů objevily se hlídky kavkazské jezdecké divise; ruská 10. pěší divise dobyla Modlišče.

Generál Russkij dosáhl k večeru spojení s generálem Plévem, převzal řízení operace do svých rukou a nabyl přesvědčení, že není již možno klásti odpor Němcům pro vyčerpanost a obrovské ztráty u všech tří armád. K tomuto přesvědčení došel tím spíše, že pokládal části německého XX. sboru, které zasáhly do boje u Strykova, za docela nové německé zálohy.

To vše ho přimělo k rozhodnutí zřici se dalšího odporu a provést v noci z 23. na 24. listopad všeobecný ústup na linii Ilov—Lovič—Skerněvice—Tomašev.

Velkokníže Nikolaj souhlasil s ústupem, ale až po ukončení operací u Breziny.

Přes to generál Russkij nařídil pro každý případ svým armádám, aby se připravovaly k ústupu.

Pro Němce byla situace zajisté kritická. Na další postup nebylo lze pomýšleti. XXV. sbor a 3. záložní gardová divise byly již úplně obkličeny. Generálu Mackensenovi nezbývalo nic jiného, než aby se staral o záchranu svých ostatních sborů, jejichž levé křídlo bylo již ohroženo.

V 7 hod. večer velitel německého XXV. sboru dostal od velitele armády radiotelegrafický rozkaz: „Nový nepřítel postupuje proti XX. sboru přes Breziny a Strykov. XXV. záložní sbor ustoupí za šera za Miazgu. Zítřejší útok na Breziny; ku podpoře XX. sboru a zajištění svého týlu zůstane 3. záložní gardová divise a brigáda XX. sboru v zadním voji. Jezdecký sbor Richthofenův se přemístí do prostoru Bendkova, aby zde chránil Váš ústup proti možným nepřátelským zálohám z Petrokova.“

Vidíme tedy, že oba soupeři se rozhodli k ústupu v týž den. Okamžitý ústup napolo poražených německých sborů byl jediným správným rozhodnutím k záchraně před úplným, dvojitým obkličováním jejich levého křídla. Ústup Rusů v nejpříznivějším pro ně okamžiku byl předčasný.

Generál Mackensen nařídil k záchraně situace I. záložnímu sboru, aby ihned odeslal část svých vojsk Rusům v týl na jižní břeh Bzury směrem na Strykov.

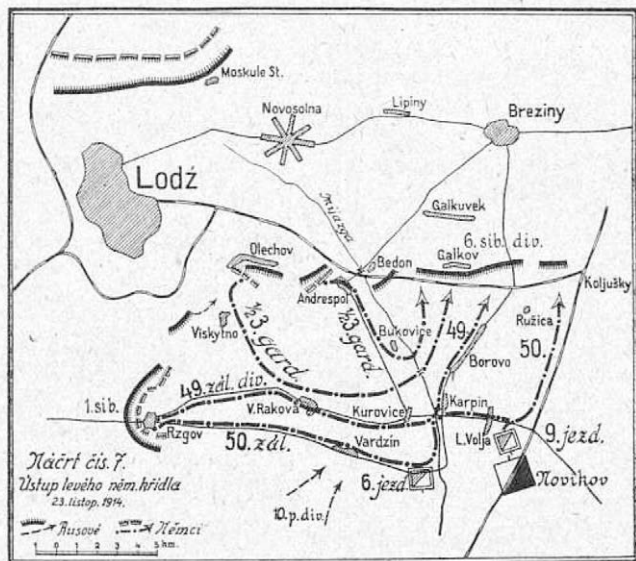
Velitel 1. armády, generál Rennenkampf, nehledě na rozkaz generála Rusského, aby se připravoval k ústupu, nařídil další postup severně i jižně od Bzury, aby dosáhl spojení s 2. armádou. Dne 23. listopadu Němci útočili znovu na levém břehu Bzury, zejména proti Loviči, a ke konci dne se jim konečně podařilo zatlačit levé křídlo Rennekampfovo až k samému Loviči.

Na levém křídle 5. armády poznaňský a vratislavský sbor podnikly částečné útoky proti Rusům, ale úspěchu neměly.

Pro Němce byla velice nepříznivá situace u jejich XVII. a XX. armádního sboru, které odrážely jen ze setrvačnosti neustálé čelní útoky Rusů a měly ještě kromě toho čeliti nepříteli, který jim po-

stupoval do zad od Bjalé a Strykova. Když kolem 11. hodiny dopoledne obdržel velitel XX. sboru hlášení letce, že k Bjalé od Piontku postupuje nová ruská kolona, poslal, dohodnuv se dříve s velitelem XVII. sboru (byli společně v Zgerži), proti nepříteli u Bjalé a Strykova všechny zálohy XVII. a XX. sboru, v síle asi 6 praporů pěchoty, s rozkazem, aby chránily týl sboru až do posledního muže.

Je zajímavé, že hlášená kolona nebyla kolona ruská, nýbrž německá. Byla to německá 70. záložní pěší brigáda, kterou vyslal podle rozkazu Mackensenova velitel I. záložního sboru proti Rusům u Bjalé.

Asi v touž dobu dostal velitel německého XX. sboru telegrafický rozkaz generála Mackensena, aby ihned útočil celým sborem na Breziny a vysvobodil tím XXV. sbor, který prý byl docela obklíčen. XX. sbor byl celý v boji a proto tento rozkaz již vyplniti nemohl. Z toho je viděti, že i generál Mackensen ztratil jasnou představu o situaci na frontě a vydával rozkazy, které nebylo lze vykonati.

Kromě toho Mackensen nařídil veliteli I. záložního sboru, aby vyslal ještě 1 pěší brigádu do zad nepříteli u Strykova.

Teprve potom se německé velitelství zřeklo svého domnělého a tolik očekávaného vítězství a snažilo se jen o záchranu své armády od úplného porážení.

Ruský II. sbor vedl po celý den boj na linii Bjala—Strykov; lovičský oddíl, nenaraziv na nepřitele, došel až do předních posic ruského I. sboru, který, neznámo z kterých důvodů, zůstal po ústupu německého XX. sboru nečinně na místě. Velitel lovičského oddílu pokládal tehdy svou úlohu za vyplněnou, spojil se s ruským I. sborem a zůstával také nečinným.

6. sibiřská divise, která měla včera silný boj u Adamova, postupovala úplně izolovaně na Galkuvek a Borovo, kde se setkala s ustupujícím německým XXV. sborem a 3. gardovou divisí.

Ústup levého německého křídla.

(Náčrt č. 7.)

Německý XXV. sbor prováděl podle rozkazu Mackensenova nyní velmi neslavnou úlohu. Nebyl to ústup, byl to zoufalý pokus hladových a rozedraných vojáků vyrvati se z ruských kleští, které sevřely celé půl čtvrté německé divise se všech stran.

XXV. sbor a gardová divise ustupovaly třemi proudy:

1. 50. záložní divise přes Vardzin—Karpin na Laznovskou Volju, kde měla chrániti přepravu celého sboru přes řeku u Karpina.

2. 49. záložní divise přes Volju Rakovou—Kurovice—Karpin—Borovo—Breziny. Měla překročiti přes Miazgu, až bude předvojem 50. záložní divise zajištěn přechod z východu.

3. 3. záložní gardová divise a brigáda XX. sboru ustupovala přes Bukovice a chrániti ústup sboru proti nepříteli u Bedonu.

6. jezdecká divise chránila ústup z jihu, 9. jezdecká divise pak východně od řeky Miazgy.

Ústup XXV. sboru se začal v noci dne 23. listopadu. Unavení Rusové nezpozorovali ústupu Němců a nepronásledovali jich. Ale již v 7 hod. ráno dne 24. listopadu útočily zároveň části ruské 10. pěší divise na Vardzin, jezdecký sbor Novikovův na Laznovskou Volju, pravé křídlo ruského I. sboru proti 3. záložní gardové divisi.

Německá 49. záložní divise rychle ustupovala, takže kolem 8. hodiny prošla vesnicí Borovo a vstoupila do boje s 6. sibiřskou divisí, která se opevnila u železniční trati na jih a východ od Galkova. Tam došlo k strašlivému zápasu mezi 49. německou a 6. sibiřskou divisí, ve kterém Němci po celodenním boji byli poraženi a z celé německé 49. divise zbylo jen asi 400 mužů, kteří ústoupili na severní okraj lesa u Ružice. Velitel této divise generál Wenker padl. Jeho mrtvolu umístili Němci na zvláštním voze v předvoji, aby jeho přítomnost i po smrti je povzbuzovala k vytrvání v dalších bojích až do konečného uniknutí z ruských kleští.

Německá 50. záložní divise, která postupovala východně od 49. divise, byla rovněž zatlačena z linie železniční trati, ale podařilo se jí přece udržeti se jižně od Koljušky.

3. záložní gardová divise ztratila spojení s velitelstvím XXV. sboru; po boji na železniční trati podařilo se jí však prorazit ruskou linii. Dalším postupem přes les a Galkuvek došla dne 24. listopadu ráno do Brezin, kterých po 2 hodinovém nočním boji dobyla. Gardová divise čítala nyní jen asi 2.000 mužů bez trénu, dělostřelectva a střeliva.

Tak se ukončil 6. den boje u německého XXV. sboru a 3. záložní gardové divise, jehož výsledek byl ten, že porazila slabá ruská 6. sibiřská divise, roztažená na frontě 7 km, celý německý XXV. sbor, kterému nezbývalo snad již nic než složit zbraně.

*

Generál Russkij dověděl se o ústupu německého XXV. sboru, odvolal svůj rozkaz o přípravě k všeobecnému ústupu na východ a nařídil na den 24. listopadu pronásledování nepřítelů.

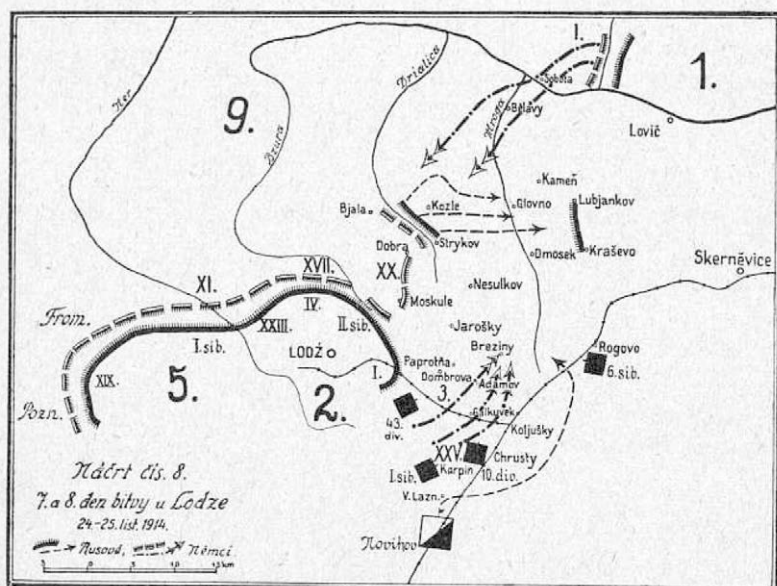
Jak nedostatečně byl generál Russkij informován o vážnosti situace u Brezin, kde šlo jednak o veliké vítězství Ruska, které se takřka samo nabízelo, jednak o velikou porážku Německa na straně druhé, je viděti z toho, že pomýšlel stále na ústup a že ještě dne 23. listopadu, t. j. v nejtěžší den pro armádu Macken-

senovu, v rozhovoru přímým spojením s generálem Januškevičem, náčelníkem štábu Nikolaje Nikolajeviče, zmínil se ještě jednou, že došel konečně k definitivnímu rozhodnutí ustoupiti na linii Ilov—Skerněvice—Tomašev.

Zde vidíme, jak velkou úlohu má ve válce spolupráce všech vyšších a nižších velitelů a spolupráce jejich štábů a jak je nutné, aby rozhodující velitel byl dopodrobna informován o situaci.

Na západních křídlech a v centru nepodnikaly armádní sbory protivníků, které byly již unaveny sedmidenním bojem, větších akcí, očekávající, jak se vyvinou události na východě.

Hindenburg pro celkový neúspěch 9. armády a po došlých četných zprávách o příchodu nových ruských záloh z jihu i východu, nařídil Mackensenovi, aby ihned ustoupil za Bzuru a tam vyčkal příchodu záloh.

Mackensen však žádal, aby se s ústupem vyčkalo, až se vyjasní situace u XXV. sboru, a nařídil na den 24. listopadu všem sborům držeti se na svých posicích a XX. sboru připomněl, že je nutno postupovati na Breziny.

6. sibiřská divise po bojích se slabým německým XXV. záložním sborem a 3. záložní gardovou divisi, nejsouc nikým podporována, ustoupila na železniční stanici Rogovo, majíc v početním stavu jen 1500 mužů a 4 kulometry (náčrt č. 8). 10. pěší divise postupovala velice pomalu a došla k večeru jen k Chrustám, 1. sibiřská divise ke Karpinu; Novikov se svým jezdeckým sborem se bojů vůbec nezúčastnil, a když bylo nutno pronásledovati ustupující Němce, ustoupil na východ a postupoval východně od železniční trati směrem na Rogovo.

Ruský I. armádní sbor postoupil po ústupu Němců na linii Moskule St.—Dombrova, a obdržev zprávy o ústupu 6. sibiřské divise, ustoupil až na staré posice u Novosolny.

Vidíme tedy, že, ačkoliv na západě i na východě, na jihu i na severu byla značná vojska Rusů, kruh, který svíral německý XXV. sbor, se rozevíral, a Němcům se poskytovala možnost, aby bez-trestně unikli.

Při podrobném studiu této zajímavé bitvy, kterou Vilém II. ve svém rozkaze ze dne 21. prosince 1914 nazval nejzajímavější bitvou r. 1914, zdá se dnes, jako by bylo všechno pracovalo k tomu, aby Němci nejen vyšli ze sevřeného kruhu ruských armád, nýbrž aby ještě mohli s sebou vzít 16.000 ruských zajatců a 65 ruských děl.

Po ústupu 6. sibiřské divise táhli Němci dále na sever a kolem 3 hodiny odpolední vešli do Breziny. Veškeré trény, nemocní, ranění a zajatci, ukořistěné dělostřelectvo, muniční parky a p., které Němci se již rozhodli nechatí Rusům, táhli nyní v několika kolonách do Breziny. Pro nedostatek koní museli zajatí Rusové táhnouti děla a vozy s raněnými.

Velitel německého XX. sboru nemohl ani tentokráte vyplnit rozkazu Mackensenova a postupovati na Breziny, protože nemohl vzít ani jediného muže z fronty Bjala—Strykov; přece však podnikl pro záchranu levého křídla armády poslední zoufalý útok, ale marně.

Němci měli přes to větší štěstí než Rusové: po 12. hodině začalo najednou ruské pravé křídlo od Bjale ustupovati. Příčinou ústupu bylo hlášení o postupu německé kolony od Soboty do zad ruského II. sboru. Byla to německá 70. záložní brigáda I. záložního německého sboru, která byla podle rozkazu generála Mackensena ze dne 23. listopadu poslána do zad Rusům ve směru Bjale.

Po ústupu pravého křídla ruského II. sboru útočili Němci ještě jednou směrem na Strykov a dosáhli konečně úspěchu. K večeru dne 24. listopadu ustoupil sbor na linii Kozle—Strykov. Zároveň I. ruský sbor zahájil postup k řece Dzialice za ustoupivším německým XX. sborem.

*

Generál Russkij měl už tehdy události u Brezin a Koljušek za méně významné, a byv znepokojen novou mezerou mezi Bzurou a částmi na jih od Bzury, pokládal za nejlepší zaujmouti frontu Lovič—Lodž. A když se večer dne 23. listopadu dověděl o ústupu 6. sibiřské divise, t. j. že se Němci vyprostili ze svírajícího se kruhu, nepodnikl ničeho, aby je znovu sevřel a nařídil toliko linii všeobecné fronty Sanniky—Lodž, která měla býti výchozí základnou pro postup na západ dne 25. listopadu 1914.

Veliteli německé 9. armády šlo nyní jen o zachránění všech trénů, dělostřelectva, raněných a zajatců od Brezin; proto nařídil XXV. sboru a 3. gardové divisi, aby se udržela u Brezin alespoň ještě jeden den, pokud trény nebudou v bezpečnosti.

*

Ráno dne 25. listopadu ruská 1. armáda zahájila útok a lehce postupovala. Svým pravým křídlem dobyla Sanniky; střed byl u Kernozja, levé křídlo došlo do Choňsno (na západ od břehu řeky Sludvy).

Německý I. záložní sbor začal ustupovati na západ.

Velitel německého XX. sboru, stále ještě jsa jist záchranou XXV. záložního sboru a 3. gardové divise, podnikl nový útok proti ruskému II. sboru u Kozle—Strykova. Ruský sbor, byv zároveň na-

paden také zezadu dvěma brigádami německého I. záložního sboru, ztratil za hodinu více než 50% svého počtu a zachránil se rychlým ústupem směrem na Skerněvice od úplného zničení. Teprve v noci dostal generál Rennenkampf hlášení, že zbytky II. sboru se soustředí v pásmu Lubjankov—Kraševo.

Porážkou a ústupem osamoceného ruského II. sboru na 20 km byla cesta na sever od Brezin úplně uvolněna.

Pro den 25. listopadu nařídil velitel německého XXV. sboru odstlati na sever především veškeré trény, raněné a zajaté Rusy a pak teprve začít s ústupem vojsk. Ale volná cesta na sever neznamenalala ještě bezstarostný ústup zbytku XXV. záložního sboru a 3. gardové divise, jelikož na tuto německou skupinu měly ještě dne 25. listopadu útočiti:

1. z východu jezdecký sbor generála Novikova a 6. sibiřská divise od Rogova;

2. 10. pěší divise a 1. sibiřská divise z jihu;

3. I. armádní sbor od západu;

4. mezi 1. sibiřskou divisí a II. sborem 43. pěší divise ve směru na Breziny, celkem tedy asi tři armádní sbory, což by bylo úplně dostačilo, aby nebyl propuštěn ani jeden německý voják. Dopadlo to však jinak.

Za šera, když již poslední německý vůz byl severně od Brezin, začala ustupovati německá pěchota. Zadní voj 3. záložní gardové divise vstoupil do boje západně od Brezin a tam zdržoval tlak ruského I. sboru, který postupoval na Breziny. Jezdecký sbor Richthofenův kryl ústup své pěchoty se strany jihovýchodní.

Po půlnoci ruský I. sbor, 1. sibiřská divise a 10. pěší divise vstoupily do Brezin a Němci pokračovali v ústupu na sever.

Nový beztravný ústup Němců byl zaviněn tím, že četné ruské jednotky postupovaly bez jakéhokoliv řízení docela samostatně a hlavním jejich cílem nebyl nepřítel, nýbrž Breziny.

II. sibiřský, IV. a XXIII. ruský sbor 2. armády přes veškeré úsilí nemohly postoupiti; na frontě 5. armády rovněž nebyly žádné změny.

Tak se skončil 8. den boje.

Na den 26. listopadu (9. den bitvy) nařídil generál Russkij pokračovati v postupu hlavně proto, aby vyplnil vojsky velkou mezeru mezi 1. a 2. armádou.

Mackensen nařídil XXV. záložnímu sboru a 3. gardové divisi, aby pospíšily s ústupem na linii všeobecné fronty německé 9. armády; všem ostatním sborům, zejména XX. a XVII., aby svou činností tento ústup podporovaly.

Dne 26. listopadu se situace severně od Bzury nezměnila. Jižně od Bzury došel ruský II. sbor do linie Kameň—Dmosek tehdy, když již německá 3. záložní gardová divise se spojila s levým křídlem XVII. sboru a německý XXV. záložní sbor dospěl již také na všeobecnou linii fronty na levém břehu řeky Mrogy.

Na této linii se Mackensen rozhodl udržeti se až do příchodu nových záloh, které vzhledem k nepříznivé, takřka kritické situaci 9. armády v době brezinské operace byly tam spěšně převáženy se západního francouzského bojiště.

*

Dnem 26. listopadu se končí fakticky velká bitva u Lodže, jelikož již dne 27. listopadu Němci stojí před ucelenou frontou Rusů a

tím dochází k malé posílení válce armád vyčerpaných jak fysicky, tak i duševně.

Až do 6. prosince situace na frontě 1., 2. a 5. armády se nemění. Avšak na levém křídle 5. armády a proti pravému křídlu 4. armády začíná se nová horečná činnost Němců. Generál Russkij, jsa znepokojen o své levé křídlo, a tím, že Němcům docházely nové a nové posily, míní, že armády nevydrží eventuálních nových útoků Němců, a nařídil všeobecný ústup na linii Ilov—Petrokov.

Dne 6. prosince 1914 vstoupil tedy napolo poražený nepřítel do Lodže a tři ruské armády rychle ustupovaly na východ.

*

Tím se končí velká bitva u Lodže, které se účastnily nejvýznačnější německé vojenské autority: Hindenburg, Ludendorff a Mackensen. Německá 9. armáda z ní sice dosti šťastně vyvázla od úplné porážky, protože Rusové nevyužili svých taktických úspěchů, ale její velitelé dostali důkladně na pamětnou.

Německé vrchní velitelství prožívalo v době brezinské operace velice těžké chvíle, jelikož vědělo, že kdyby XXV. záložní sbor a 3. gardová divise byly zničeny, potkal by stejný osud i velkou část 9. armády. Sevřením levého německého křídla byla by pak vznikla mezi I. záložním a XX. sborem mezera na 40 km, pro jejíž vyplnění Němci neměli ani jednoho muže.

Široká cesta do Německa byla by bývala otevřena a sotva by bylo již možné předejít velké porážce Němců na východní frontě, ježto převoz nových německých sborů z francouzského bojiště nebyl by mohl býti včas uskutečněn.

Bitva u Lodže měla však přece veliké následky pro obě bojující koalice států. Způsobila, že německé vrchní velitelství změnilo svůj původní plán — porazit nejprve Francii — a rozhodlo se přenést veškerou tíhu operací na východní frontu a spokojiti se na západě se strategickou obranou. Vidělo totiž, že chce-li zvítěziti na západě, musí napřed v nejkratší době stůj co stůj likvidovati Rusko. Proto soustředilo proti Rusům několik nových armádních sborů, odvolaných z francouzského bojiště (III. záložní, II., XIII., XXIV. záložní sbor atd.) a ohromný počet těžkého dělostřelectva.

Bitvou u Lodže tříští se tedy definitivně německý válečný plán a strach před vpádem ohromných mas ruských sborů do Německa nutí Němce zřici se všech svých původních předpokladů.

Takovýmto způsobem bitva u Lodže se stala význačným mezníkem v dějinách poslední světové války a zůstane vždy zářným příkladem hrdinnosti a vytrvalosti ruského vojska.

Poslední slova potvrzuje i německý historik Stegemann, který píše: „Rusové se skvěle opevnili u Lodže. Byl to nepřítel silný a vytrvalý, který stál pevně a nezlomně na svém místě a připomínal svou odvěkou zdatnost a neodolatelnost v obraně. Každá budova bohatě obývaného kraje vrhala množství kulometných střel, ukryté baterie střelily na všechny přístupy a odvážné protiútoky ruské pěchoty nedovoľovaly německým sborům postoupiti.“¹⁾

Tak píše o ruském vojsku jeho nepřítel. A v tom vidím veliké zadostiučinění pro tuto bývalou spojeneckou armádu.

¹⁾ Hermann Stegemann: „Die Geschichte des Krieges“. Deutsche Verlagsanstalt Stuttgart-Berlin 1918.

Literatura, již bylo při této práci užito:

Buat, gén.: Les campagnes d'Hindenburg—Ludendorff sur le front oriental (Revue Militaire Française NN II, 12, 1922).

Buat, gén.: L'armée allemande pendant la guerre 1914—1918, Paris Chapelot, 1920.

Cichovič: Stratežičeskij očerk vojny 1914—1918. Izdanije Vyšš. Vojen. Rev. Sov. Moskva 1922.

Daniloff, gén.: Déploiement stratégique et premières opérations de l'armée russe en 1914.

Danilov Jurij N.: Rossija v mirovoj vojně 1914—1915. Berlin, Slovo 1924.

François Hermann, gén.: Marneschlacht und Tannenberg. Betrachtungen zur deutschen Kriegsführung der ersten sechs Kriegswochen.

Gurko, gén.: Rossija 1914—1917. Berlin 1921. (Deutsche Verlagsanstalt für Politik und Geschichte.)

Hindenburg: Aus meinem Leben. Leipzig, Hirzel 1920.

Conrad: Aus meiner Dienstzeit 1906—1918. IV. Wien 1924.

Korolkov: Stratežičeskij očerk vojny 1914—1918. Izd. V. V. R. S.

Knox, gen.: With the Russian Army 1914—1917.

Ludendorff: Meine Kriegserinnerungen. Berlin. Mittler 1919, 1922.

Něznamov: Stratežičeskij očerk vojny.

Paléologue Maurice: Carskaja Rossija vo vremja vojny. (Mémoires.)

Radus-Zěnkovič: Nastuplenije russkich armij v Vost. Prussiju. Izd. V. V. Rev. Sov. Moskva.

Salmon, Capitaine: L'emploi de la cavalerie au cours de la manoeuvre de Lodz. 1914.

Stegemann Hermann: Die Geschichte des Krieges. I. Stuttgart 1917.

Schäfer Theobald: Tannenberg. Milit. Wochenblatt, roč. 109 (1924-25), No. 8.

Šelkov: Vojennaja istorija. Russkij front. Izd. V. V. R. S.

Vojennyj Sbornik. NN. 1, 2, 3, 4, 5. Bělehrad.

Wulffen, Major: Proryv u Brezin, vost. Lodzi. Po officialnym dokumentam Germ. Gen. Štaba.

Vojna i Mir. NN. 12, 15. Izd. Berlin.

Podplukovník int. JOSEF HOLDA:

Materiální situace rakousko-uherské armády na sklonku světové války.

(Pokračování.)

Pro zajímavost podám ve výpisu ustanovení, která vydalo velitelství 1. rakousko-uherské armády pro organizaci vojenské správy v obsazené oblasti Ruského Polska dne 5. června 1915:

„1. Správu území obsazeného 1. armádou řídí velitel armádní etapy.

2. Oblast armádní etapy jest rozdělena na okresy. Okresním velitelem je velitel etapní stanice v okresu umístěné.

3. Každý okres se skládá z určitého počtu fojtství, jejichž představeným je fojt, jmenovaný okresním velitelem.

4. Každé fojtství se dělí na několik osad, jejichž představené — šoltyse — jmenuje rovněž okresní velitel.

Ve větších místech jmenuje okresní velitel kromě šoltyse ještě obecní radní.

5. Fojty, šoltysy a obecními radními jmenujte osoby vlivné, bezúhonné, spolehlivé a energické, a to co nejdříve; za tím účelem procestuje okresní velitel s náležitou družinou celý okres; svůj příchod vyhlásí četnictvem a požaduje slavnostní uvítání.

6. Při jmenování řečených funkcionářů zdůrazní okresní velitel ústně jejich povinnosti a naprostou poslušnost a upozorní je na ná-